

Agenda: Pedagogik

Hur skapar vi förutsättningar för god undervisning?
En undersökning från Sveriges förenade studentkårer.



ALLA
FATTAR
UTOM
JAG

Alla fattar utom jag
Hur skapar vi förutsättningar för god undervisning?

Utgiven av Sveriges förenade studentkårer 2015
Ansvarig utredare: Tove Ahlsten
Utredare: Simon Berg

SFS

Sveriges förenade studentkårer

Du har rätt till bra undervisning!

När du som student avsätter flera års tid, hårt arbete och belånar dig för överskådlig framtid förtjänar du att få en bra utbildning tillbaka. Du borde du kunna lita på att du kommer att få den hjälp du behöver för att klara kursmålen. Du borde kunna räkna med att dina lärare har fått en pedagogisk utbildning och är väl insatta i de senaste forskningsrönen om hur man bäst lägger upp en högskoleutbildning. Du borde kunna vara trygg i att högskolelagen ser till att undervisningen som bedrivs på ditt lärosäten håller en hög kvalitet.

Tyvärr kan du inte vara så säker på det. SFS granskning av pedagogiken inom den högre utbildningen visar på stora skillnader mellan olika lärosäten. Vid 60 procent av alla lärosäten ställs inte krav på att all undervisande personal ska ha en högskolepedagogisk utbildning. Det betyder att många av landets studenter riskerar att undervisas av obehöriga lärare. Det är svårt att förstå varför det inte är självklart att den som undervisar på universitet ska vara pedagogiskt utbildad.

Inom akademien har det länge funnits ett system för att bedöma forskares vetenskapliga skicklighet. Motsvarande etablerade system för att bedöma lärares pedagogiska skicklighet saknas. SFS konstaterar att två tredjedelar av högskolorna saknar lärosätesövergripande system för meritering av pedagogisk skicklighet. Det betyder att de lärare som vill ge studenterna den bästa undervisningen inte alltid belönas för det på ett rättvist sätt. Det är också ett bevis för att undervisning fortfarande har mycket lägre prioritet än forskning för många lärosäten. Lärarnas kunskaper i ämnet är överordnade deras förmåga att lära ut samma kunskaper.

Sverige behöver en nationell agenda för pedagogik som skapar förutsättningar för att alla lärare och lärosäten att arbeta med pedagogisk utveckling. För att alla Sveriges studenter ska kunna vara garanterade bättre undervisning kräver SFS:

1. Stopp för obehöriga lärare i högskolan. All undervisande personal i högskolan ska genomgå minst tio veckors högskolepedagogisk utbildning och ha rätt till fortlöpande högskolepedagogisk kompetensutveckling.

2. Alla bra lärare ska belönas. Det är dags att regeringen initierar en nationell samordning av pedagogiska meriteringssystem, på motsvarande sätt som finns för vetenskap.

3. Se till att pedagogiken utvecklas. Ge en myndighet i uppdrag att samordna högskolepedagogiska frågor och främja pedagogisk utveckling på landets lärosäten.



Rebecka Stenkvist
Ordförande SFS



Johan Alvfors
Vice ordförande SFS

För att alla Sveriges studenter ska kunna vara garanterade bättre undervisning kräver SFS:

1. Stopp för obehöriga lärare i högskolan.

All undervisande personal i högskolan ska genomgå minst tio veckors högskolepedagogisk utbildning och ha rätt till fortlöpande högskolepedagogisk kompetensutveckling.

2. Alla bra lärare ska belönas.

Det är dags att regeringen initierar en nationell samordning av pedagogiska meriteringssystem, på motsvarande sätt som finns för vetenskap.

3. Se till att pedagogiken utvecklas.

Ge en myndighet i uppdrag att samordna högskole-pedagogiska frågor och främja pedagogisk utveckling på landets lärosäten.



Abstract

In January and February 2015 The Swedish National Union of Students conducted a survey about Swedish universities work with pedagogy and pedagogical development in higher education. The primary aim was to highlight requirements of pedagogical training in higher education for teachers and doctoral students at Swedish universities, as well as to investigate how pedagogical proficiency is assessed and rewarded. In order to create a high quality education for students, universities have to give higher recognition to pedagogical merits as well as ensure that teachers receive pedagogical training. University teachers also have to be able to continuously develop their pedagogical expertise.

The survey shows that many universities do not follow the recommendation of ten weeks pedagogical training for teachers, set by The Association of Swedish Higher Education. Thereto, only fifty percent of the universities have guidelines regarding further training which ensure that teachers can develop and strengthen educational abilities throughout their career. While some universities have created systems for assessing and rewarding pedagogical merits many universities still lack basic functions such as a definition of pedagogical competence, the use of pedagogical experts when assessing pedagogical competence, the use of pedagogical portfolios and guidelines for documentation of pedagogical merits. Only one third of the universities have pedagogical merit systems which provide career paths for pedagogical skilled teachers.

It is time to adopt a holistic approach on pedagogy in higher education and create conditions for pedagogical progress.

SFS demands that:

- a ten week mandatory education in pedagogy for university teachers, and teacher's right to further pedagogic training, is listed in the Higher Education Ordinance.
- the government initiates a coordination of the various systems for assessment and rewarding of pedagogical merits.
- that a national authority is assigned the task to support pedagogic research in higher education and to promote pedagogical development at universities.

Inledning

Som studenternas nationella påverkansorganisation arbetar SFS med frågor som rör kvaliteten i högre utbildning. Tidigare har SFS givit ut två rapporter som belyser och definierar vad kvalitet i högre utbildning är ur ett studentperspektiv. Den ena rapporten handlar om hur utbildningen har god kvalitet om den också är användbar för studenten¹. Den andra rapporten beskriver hur kvalitet skapas genom ett djupinriktat, effektivt lärande². I den här rapporten beskriver SFS vilka förutsättningar som finns på svenska lärosäten för att skapa god pedagogik.

SFS tidigare rapporter har beskrivit hur vi studenter tycker att vår utbildning bör se ut. I den här rapporten börjar SFS granska hur det står till med pedagogiken på våra lärosäten. Pedagogisk utveckling är en fråga med både lärosätesinterna och nationella vinklar. Även om pedagogik diskuteras lokalt på många håll, har ingen nationell översikt av den högskolepedagogiska utvecklingen gjorts sedan 2006³. Det är nu nio år sedan, och i frånvaron av ett statligt initiativ till en uppdaterad kartläggning, har vår avsikt varit att ge en uppdaterad bild av hur det ligger till med grundläggande pedagogiska frågor.

Genomförande

Rapporten är baserad på en enkätundersökning som skickades ut till svenska lärosäten under januari-februari 2015. Enkäten vände sig till personer som arbetar med strategiska högskolepedagogiska frågor och som har en överblick över lärosätets arbete med högskolepedagogik. Det övergripande syftet med enkäten har varit att få insyn i hur svenska lärosäten arbetar med att skapa förutsättningar för en god pedagogik. Syftet har inte varit att redovisa hur läget ser ut på enskilda lärosäten. Av den anledningen, och eftersom flera lärosäten valt att vara anonyma, presenteras resultatet endast övergripande.

Enkäten skickades till registrator vid lärosätena, eller direkt till personer som arbetar med högskolepedagogiska frågor, totalt 48 lärosäten⁴. Enkäten var uppdelad i två delar, varav den första delen behandlade områdena högskolepedagogisk utbildning för personal, bedömning av pedagogisk skicklighet samt karriärvägar för skickliga pedagoger. Den andra delen av enkäten behandlade respondenternas egna upplevelser av lärosätets arbete med högskolepedagogik. Totalt svarade 35 lärosäten på enkätens första del. Nio av dem valde att inte svara på enkätens andra del. Svarsfrekvensen på enkäten blev därmed 73 procent på enkätens första del respektive 54 procent på enkätens andra del. De 35 universitet och högskolor som besvarat enkäten svarar tillsammans för 94 procent av Sveriges studenter.⁵

¹ SFS (2013b)

² SFS (2013)

³ Högskoleverket (2006)

⁴ Uppgifter hämtade från UKÄ:s lista över svenska lärosäten. Operahögskolan, Stockholms Dramatiska Högskola och Dans- och cirkushögskolan ingår i lärosätet Stockholms konstnärliga högskola och har lämnat gemensamt svar.

⁵ Enligt UKÄ (2014) finns det cirka 290 000 helårsstudenter. De lärosäten som svarar på enkäten svarar för cirka 273 000 helårsstudenter.

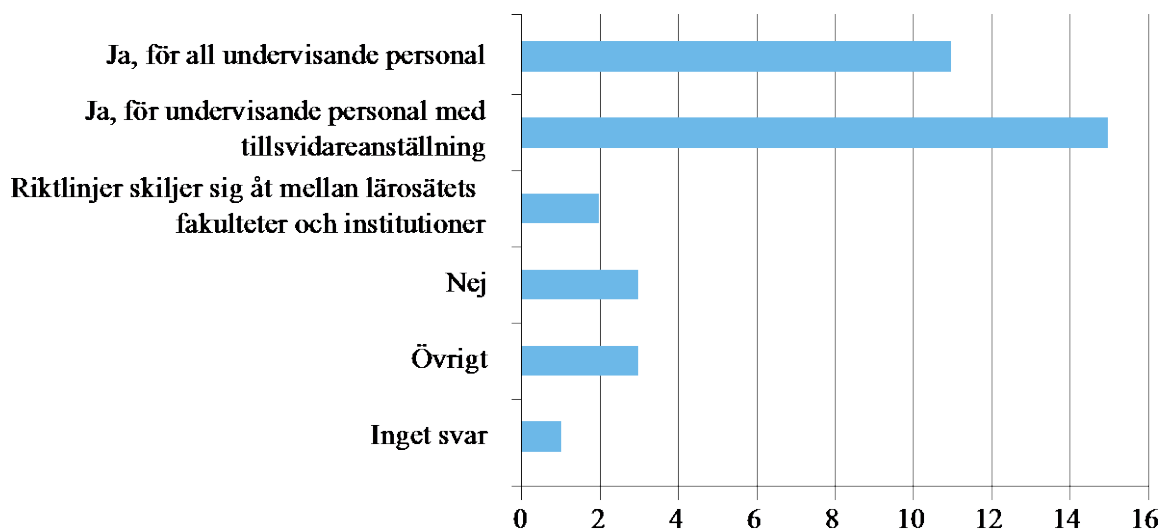
Högskolepedagogisk utbildning

Idag är det möjligt att undervisa på den högsta nivån i det svenska utbildningssystemet utan att ha med sig en enda poäng pedagogikutbildning i bagaget. Innan autonomireformen 2010 var pedagogisk utbildning för lärare ett krav enligt högskoleförordningen (1993:100). Nu är det istället upp till varje lärosäte att bestämma vilka krav de ställer på sina lärare och deras pedagogiska kompetens. Kravet i förordningen sände en stark signal om att pedagogisk utbildning är viktigt för den högre utbildningen och utbildningens kvalitet. Därför är det olyckligt att kravet togs bort.

SFS enkätundersökning visar att lärosätenas krav på högskolepedagogisk utbildning för lärare är lågt ställda och att många lärosäten därtill saknar strukturer för kontinuerlig högskolepedagogisk kompetensutveckling. Bristfälliga pedagogiska kunskaper hos lärare riskerar att leda till att studenter får en sämre utbildning.

Tabell 1. Krav på högskolepedagogisk utbildning för lärare

Ställer ert lärosäte krav på att undervisande personal (doktorander undantagna) ska ha genomgått högskolepedagogisk utbildning eller ha förvärvat motsvarande kunskaper som bedöms likvärdiga?



Majoriteten av lärosätena ställer krav på att alla eller delar av den undervisande personalen ska ha genomgått högskolepedagogisk utbildning. Kravet gäller dock främst undervisande personal med tillsvidareanställning. Endast 31 procent av lärosätena anger att de ställer krav på högskolepedagogisk utbildning för all undervisande personal. Tre lärosäten uppger att de inte har något uttalat krav alls. För resterande lärosäten skiljer sig kravet på högskolepedagogisk utbildning mellan lärosätets fakulteter och institutioner eller mellan olika anställningsformer. Att 43 procent av lärosätena har krav på att personal med tillsvidareanställning genomgår

“Då du som student investerat tid och pengar i en utbildning ska du kunna vara säker på att den som står framför dig och undervisar är pedagogiskt utbildad.”

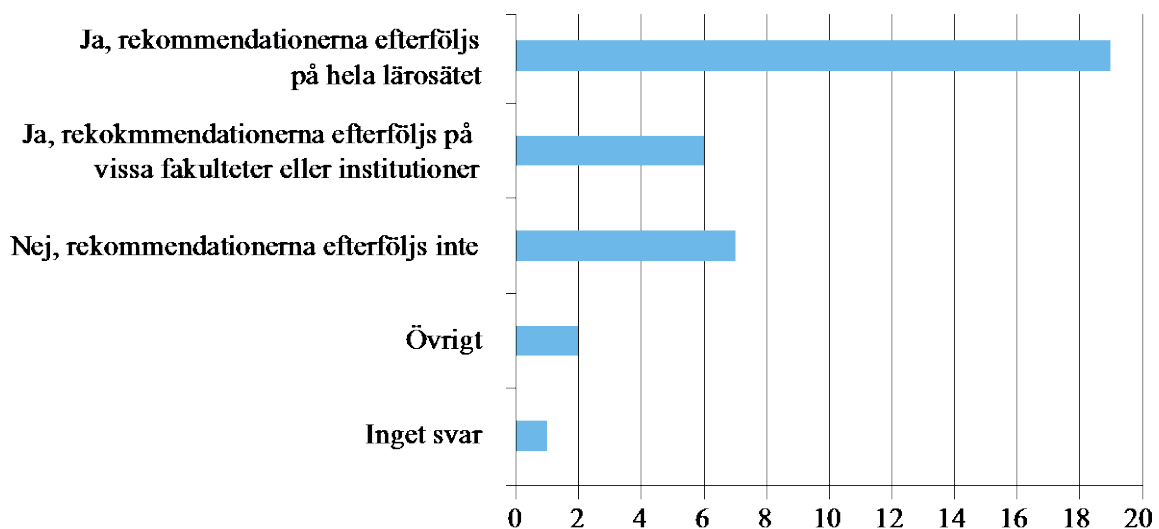
Student som studerar statsvetenskap

pedagogisk utbildning måste samtidigt ses utifrån det faktum att en tredjedel av den undervisande och forskande personalen i högskolan har tidsbegränsade anställningar.⁶ Resultatet pekar därför dessvärre på att en stor andel studenter i högskolan kan utbildas av lärare utan någon pedagogisk utbildning.

Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) tog 2005 fram rekommendationer och målbeskrivningar för behörighetsgivande högskolepedagogisk utbildning. Enligt rekommendationerna ska lärare ha genomgått minst tio veckors heltidsstudier i högskolepedagogik. SFS undersökning visar att många lärosäten inte lever upp till den rekommenderade lägsta nivån för pedagogisk utbildning för lärare i högskolan.

Tabell 2. SUHFs rekommendationer om högskolepedagogisk utbildning

Följer ert lärosäte SUHF:s rekommendationer om att alla lärare ska ha genomgått minst tio veckors högskolepedagogisk utbildning eller ha bedömts förvärvat motsvarande kunskaper snarast möjligt efter att de erhållit tillsvidare tjänst?



Endast drygt hälften av lärosätena uppger att de fullt ut följer SUHF:s rekommendationer om tio veckors pedagogisk utbildning. Lite mer än en tredjedel av högskolorna uppger att rekommendationerna endast efterföljs på delar av lärosätet eller att de inte efterföljs alls. Eftersom lärosätena själva, i sin anställningsordning eller i särskilda föreskrifter, bestämmer kraven om högskolepedagogisk utbildning nöjer sig vissa med mindre än tio veckor.

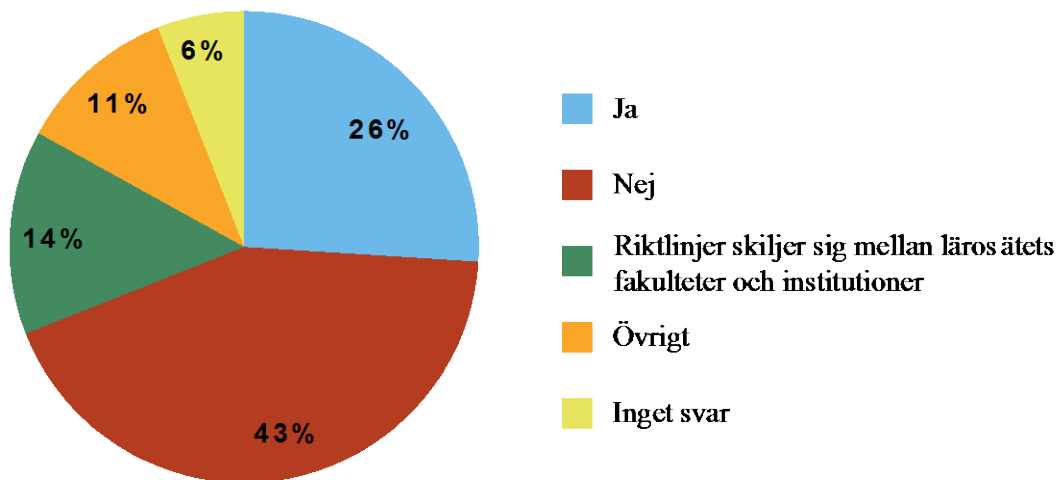
SFS undersökning visar att en majoritet av lärosätena ställer något slags krav på högskolepedagogisk utbildning för lärare. Samtidigt visar undersökningen att kraven inte gäller all undervisande personal. På många lärosäten är det vanligt att doktorander undervisar på grundläggande nivå. Lärosätenas krav på högskolepedagogisk utbildning för doktorander

⁶ SULF (2014)

varierar, men enkätsvaren visar att det på många lärosäten är möjligt för doktorander att undervisa utan pedagogisk kompetens. Det innebär också att många doktorander inte får den utbildning de behöver för sina arbetsuppgifter.

Tabell 3. Högskolepedagogisk utbildning för doktorander

Ställer ert lärosäte krav på att doktorander ska ha genomgått högskolepedagogisk utbildning eller ha motsvarande kunskaper som bedöms vara likvärdiga?

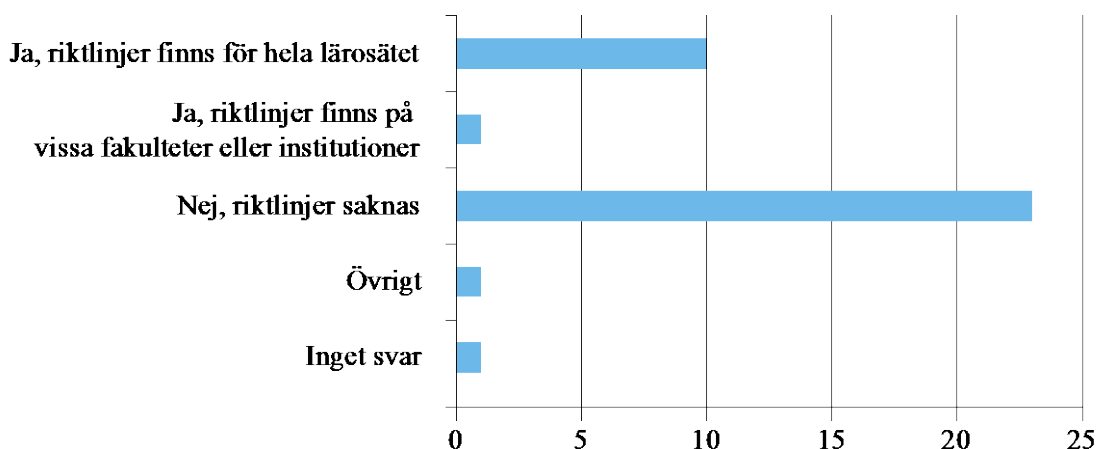


Av de 35 lärosäten som svarat på enkäten uppger fyra att de inte undervisar på forskarnivå. Av resterande 31 lärosäten är det endast nio lärosäten som ställer krav på att deras doktorander ska ha genomgått högskolepedagogisk utbildning. Av de lärosäten som har doktorander är det därför nästan hälften som saknar krav på pedagogisk utbildning för alla doktorander.

Kompetensutveckling - bör vara självklart

Att som lärare gå en kurs i högskolepedagogik är självklart inte tillräckligt för att förändra undervisningen. En lärare måste även ges möjlighet att under sin karriär utvecklas pedagogiskt. För det krävs både kompetensutveckling och tid att utveckla sin undervisning. Nya studenter har andra förväntningar och erfarenheter än vad de tidigare studenterna haft. Samtidigt drivs också den pedagogiska forskningen framåt. För att utveckla sin undervisning, och för att kunna erbjuda en utbildning som vilar på vetenskaplig grund, måste universitetslärare få möjlighet att uppdatera sig på kunskapsutvecklingen även inom det pedagogiska och didaktiska fältet. För att kunna möta det föränderliga samhället är det viktigt att högskolor säkerställer att undervisande personal får kontinuerlig kompetensutveckling i högskolepedagogik.

Tabell 4. Riktlinjer om kontinuerlig högskolepedagogisk kompetensutveckling
Har ert lärosäte riktlinjer om att undervisande personal ska genomgå kontinuerlig högskolepedagogisk kompetensutveckling?



Två tredjedelar av lärosätena saknar idag riktlinjer om kontinuerlig kompetensutveckling för undervisande personal. Enkätsvaren visar att den högskolepedagogiska utbildningen som ges ofta är en engångsinsats. Lärare ges således inte möjlighet att fylla på med ny kunskap som kan bidra till att utveckla deras undervisningsmetoder. En tidigare genomförd studie visar att lärare i högskolan ofta upplever att brist på tid och resurser är ett hinder för pedagogisk utveckling. Investerad tid lönar sig dock i längden eftersom läraren blir effektivare i sitt undervisningsarbete och bättre på att anpassa sig till förändringar.⁷

SFS bedömning

Alla som undervisar i högskolan behöver genomgå högskolepedagogisk utbildning; nya lärare, erfarna lärare, professorer, adjungerade lärare och doktorander. På så sätt skapas bästa möjliga förutsättningar för att studenterna möter undervisningsmetoder som grundas på högskolepedagogisk forskning och beprövad erfarenhet. Lärare måste också ges möjlighet att vidareutveckla sina pedagogiska kunskaper. För detta krävs exempelvis att lärosätena skapar struktur för kontinuerlig kompetensutveckling. Det är av betydelse att den tid som lärarna lägger på pedagogisk utbildning och kompetensutveckling ska ingå i tjänsten eller forskarutbildningen och att den inte sker utöver ordinarie arbetstid.

När autonomireformen genomfördes var avsikten att lärosätena skulle ta över ansvaret för den pedagogiska utvecklingen. Kravet kvarstår dock på att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund, både till innehåll och till utformning. SFS undersökning visar att alla lärosäten inte uppfyller grundläggande krav på utbildning av lärare, och att autonomireformens tanke i det avseendet inte lyckats. Det är oroande att lärares och studenters situation ser så olika ut vid våra

⁷ Elmgren & Henriksson 2010 s. 283

lärosäten. Det skapar en potentiellt ojämlig situation för studenter vid olika utbildningar. Därmed kan studenter vid vissa lärosäten undervisas av lärare som har pedagogisk utbildning och som är uppdaterade på de senaste metoderna, medan andra studenter på andra lärosäten riskerar att undervisas av lärare som helt saknar pedagogisk kompetens.

SFS ställer sig bakom att lärosäten ska kunna utveckla egna profiler och därför ställa olika krav på sina anställdas kompetens. Olika profiler innebär däremot inte att undervisningen ska variera i kvalitet. För att utforma och genomföra pedagogiskt underbyggd undervisning krävs kunskap om högskolepedagogik. Att en lärare har en grundläggande utbildning i högskolepedagogik innebär inte automatiskt att kunskapen omsätts i praktiken, men grundläggande kunskaper är en förutsättning för att kunna undervisa vetenskapligt. Grundläggande kunskaper kan också läras utanför en kurs, vilket gör att motsvarandebedömningar alltid bör vara möjliga.

Att all undervisande personal måste ha grundläggande kunskaper för att utforma och genomföra undervisning handlar om mer än undervisningskvaliteten. Det är också en viktig förutsättning för att prioritera och professionalisera undervisningsdelen av universitetslärarens tjänst och förändra den akademiska kulturen så att utbildning får samma status som forskning.

SFS krav - Tio veckors högskolepedagogisk utbildning

Ett krav ska införas i högskoleförordningen om att all undervisande personal i högskolan ska genomgå minst tio veckors högskolepedagogisk utbildning och ha rätt till fortlöpande högskolepedagogisk kompetensutveckling.

Nationell samordning av pedagogiska meriteringssystem

Vilken pedagogisk kunskap och erfarenhet krävs för att bli universitetslärare? Frågan har inget tydligt svar. Lärosätena bestämmer själva vilka krav som ska ställas. För de två högsta akademiska tjänsterna, lektor och professor, definieras i 4 kap 3-4 §§ högskoleförordningen (1993:100), behörighetskrav som omfattar krav på visad pedagogisk skicklighet. Med vissa begränsningar är det alltså upp till lärosätena att avgöra hur den pedagogiska skickligheten definieras, och vilken grad av pedagogisk skicklighet som krävs.

Inom akademien har det länge funnits system för att bedöma den vetenskapliga skickligheten. Ett likvärdigt system för att bedöma den pedagogiska skickligheten saknas. Att många lärosäten saknar struktur och rutiner för att bedöma och belöna lärares pedagogiska skicklighet visar att undervisningsmeriter inte väger lika tungt som forskningsmeriter.

För att höja statusen på att undervisa i högskolan krävs ett målmedvetet arbete där det är nödvändigt att premiera pedagogisk skicklighet. Att premiera pedagogisk skicklighet kräver i sin tur en definition av vad pedagogisk skicklighet innebär, att pedagogiska meriter dokumenteras och att det finns tydliga kriterier mot vilka meriterna kan bedömas. Lärare måste dessutom ha goda kunskaper om hur pedagogiska meriter ska dokumenteras, och de som bedömer måste ha kompetens att göra tillförlitliga bedömningar. Ett tillförlitligt system som premierar skickliga pedagoger skapar incitament för lärare att utveckla sin undervisning och sin pedagogiska kompetens. Ett tillförlitligt system bidrar till att öka betydelsen av undervisningsinsatsen och till att professionalisera utbildningsdelen av universitetslärarkyrket.

Det är nödvändigt att varje högskola har en grundstruktur för att bedöma och belöna pedagogisk skicklighet, det vill säga ett meriteringssystem som beaktar pedagogisk skicklighet. I ett meriteringssystem för pedagogisk skicklighet bör följande komponenter ingå:

1. en definition av pedagogisk skicklighet,
2. pedagogiskt sakkunniga som kan bedöma lärares pedagogiska kompetens,
3. pedagogiska meritportföljer,
4. ett system med ekonomisk belöning för pedagogisk skicklighet.

De följande fyra styckena redogör för var och en av dessa komponenter.

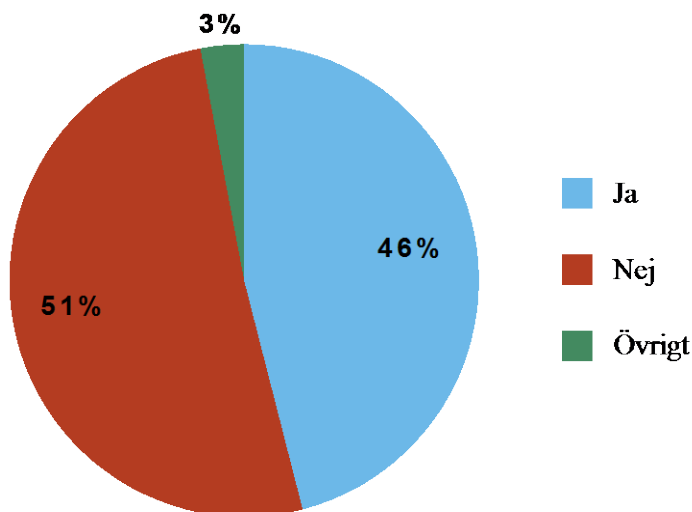
Hälften av Sveriges lärosäten saknar definition av pedagogisk skicklighet

En förutsättning för att kunna premiera skickliga pedagoger är att det finns en definition av vad pedagogisk skicklighet innebär och betyder. Utan tydliga kriterier blir bedömningen inte förutsägbar. För studenter är det viktigt att lärosätets definition av pedagogisk skicklighet stöder studenternas lärande. För lärare är det ytterst en fråga om rättssäkerhet vid anställning, befordran

och annan meritering. SFS undersökning visar att majoriteten av lärosätena idag saknar en definition.

Tabell 5. Definition av pedagogisk skicklighet

Har ert lärosäte en definition av pedagogisk skicklighet?



18 lärosäten uppger att de inte har definierat vad pedagogisk skicklighet innebär. Av dessa 18 lärosäten uppger fem att de har en pågående utvecklingsprocess gällande hur pedagogisk skicklighet ska definieras. Att över hälften av lärosätena saknar en definition tyder på att de inte vet hur de vill att pedagogiken i sina utbildningar ska utvecklas. På samma sätt är det svårt för lärare att utveckla sin kompetens när det saknas kriterier.

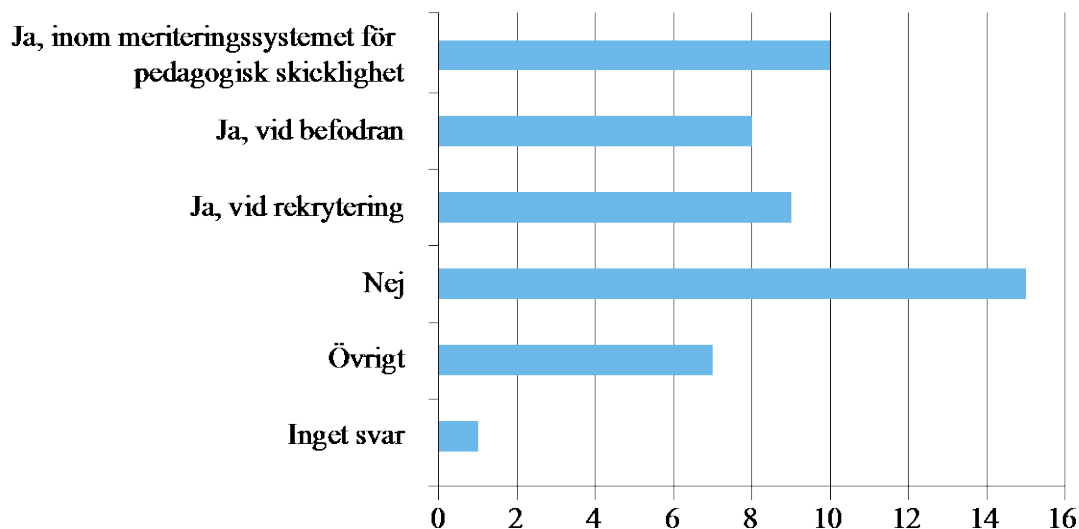
Att bedöma pedagogisk skicklighet kräver rätt kompetens

Att bedöma pedagogisk skicklighet är svårt och kräver både teoretisk och praktisk kunskap i ämnet. Det är praxis att använda sakkunniga för att bedöma vetenskaplig skicklighet. På samma sätt bör det även vara norm att den pedagogiska skickligheten bedöms av en pedagogiskt sakkunnig. Inte sällan anses det dock vara tillräckligt att den vetenskapligt sakkunnige även kan bedöma den pedagogiska skickligheten, trots att denne inte har den kompetens som en pedagogiskt sakkunnig har. I de fall en pedagogiskt sakkunnig inte används, förekommer det att den sakkunniges kompetens att bedöma pedagogisk skicklighet inte kontrolleras ordentligt. SFS undersökning visar att 43 procent av lärosätena aldrig använder pedagogiskt sakkunnig vid bedömning av lärares pedagogiska kompetens. 20 procent⁸ av lärosätena uppger att de i vissa fall använder pedagogiskt sakkunnig men inte som regel.

⁸ se kategori "övrigt"

Tabell 6. Pedagogiskt sakkunnig

Använder ert lärosäte en pedagogiskt sakkunnig vid bedömning av lärares pedagogiska skicklighet?



Flervalsfråga

Vid vilka tillfällen pedagogiskt sakkunniga används skiljer sig åt mellan lärosätena. En närmare analys av resultatet visar att en del högskolor använder exempelvis sakkunnig vid rekrytering, men inte vid befodran. Av de lärosäten som använder pedagogiskt sakkunniga inom sitt meriteringssystem uppger endast tre lärosäten att de även använder sakkunnig vid rekrytering och befodran. Enkätsvaren visar att användandet av pedagogiskt sakkunniga inte är konsekvent, utan varierar för olika processer och ärenden.

Meritportföljer - underlag för bedömning av pedagogisk skicklighet

Att dokumentera sina pedagogiska meriter fyller flera syften. Genom att använda en pedagogisk meritportfölj skapas en mall för läraren att dokumentera planering, genomförande och utvärdering av undervisningen. I meritportföljen kan läraren beskriva sin teoretiska förankring samt sin förmåga till reflektion över det praktiska genomförandet.⁹ Det innebär att fokus riktas mot den pedagogiska kvaliteten istället för undervisningskvantitet. Att använda meritportföljer och att kontinuerligt uppdatera dem bidrar till att utveckla såväl det individuella som hela verksamhetens pedagogiska arbete.¹⁰ För den enskilde läraren kan meriterna användas som underlag vid bedömning av den pedagogiska skickligheten i samband med anställning, befodran, lönesättning eller inom ett pedagogiskt meriteringssystem.

⁹ Oldsjö, F (2010) s. 50

¹⁰ Stigmar, M (2009) s. 20-21



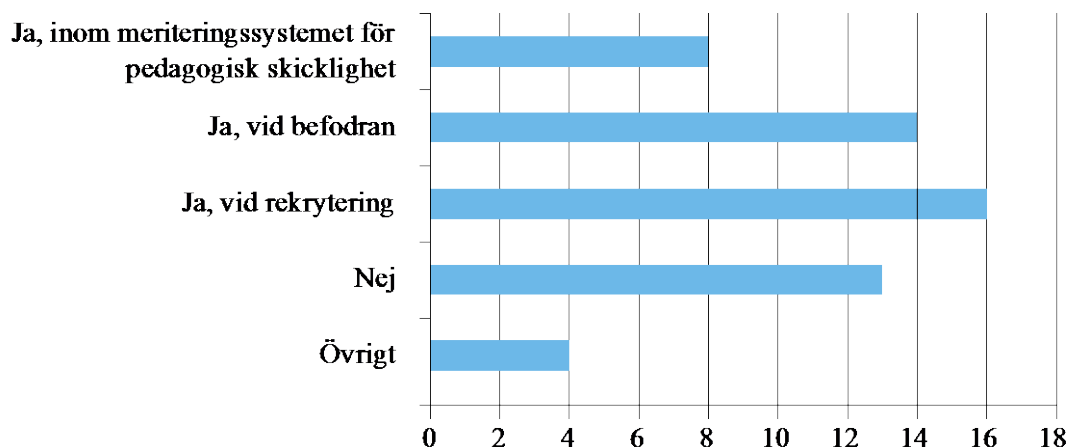
Det är nödvändigt att varje högskola har en grundstruktur för att bedöma och belöna pedagogisk skicklighet, det vill säga ett meriteringssystem som beaktar pedagogisk skicklighet.

I ett meriteringssystem för pedagogisk skicklighet bör följande komponenter ingå:

- 1. en definition av pedagogisk skicklighet**
- 2. pedagogiskt sakkunniga som kan bedöma lärares pedagogiska kompetens**
- 3. pedagogiska meritportföljer**
- 4. ett system med ekonomisk belöning för pedagogisk skicklighet.**

Tabell 7. Pedagogiska meritportföljer

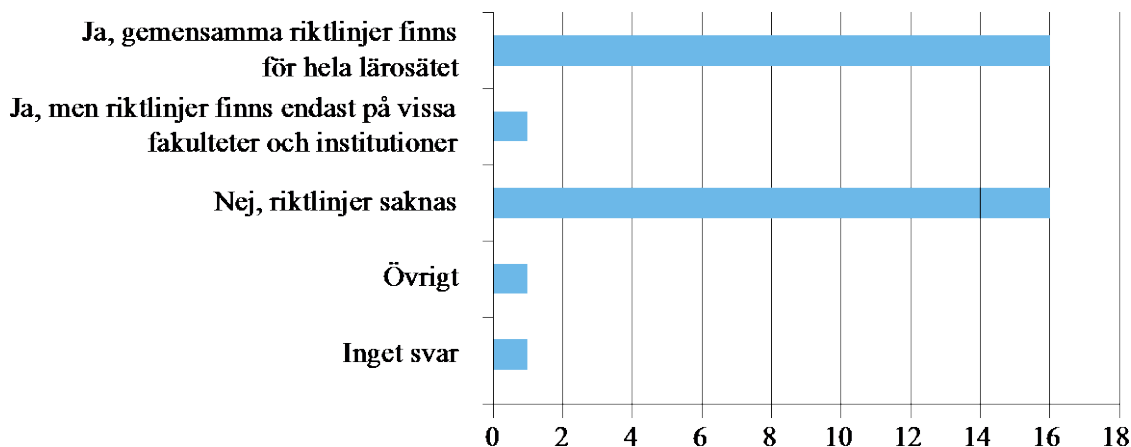
Använder ert lärosäte pedagogiska portföljer eller liknande vid bedömning av lärares pedagogiska skicklighet?



Flervalsfråga

Tabell 8. Riktlinjer för dokumentation av pedagogiska meriter

Har er lärosäte riktlinjer för hur lärare ska dokumentera sina pedagogiska meriter?



13 av 35 lärosäten uppger att de inte använder pedagogiska meritportföljer eller liknande för dokumentering av pedagogiska meriter. De fyra lärosätena i kategorin "övrigt" uppger att de emellanåt använder meritportfölj, exempelvis vid vissa rekryterings- och befodringsärenden. Resterande 18 lärosäten uppger att de använder pedagogisk meritportfölj vid något tillfälle. Vanligast är att använda pedagogisk portfölj vid rekrytering följt av befodran. Åtta av de elva lärosäten som har särskilda pedagogiska meriteringssystem uppger att de använder meritportfölj inom meriteringssystem för pedagogisk skicklighet, vilket innebär att de inte alltid används i all

meritprövning då pedagogisk skicklighet ska bedömas. SFS undersökning visar tydligt att lärosäten antingen har gemensamma riktlinjer eller inga riktlinjer alls för hur lärare ska dokumentera sina pedagogiska meriter.

Två av tre lärosäten saknar centrala system för meritering av skickliga lärare

Det blir allt vanligare att högskolor inför så kallade pedagogiska meriteringssystem, vid sidan av eller parallellt med akademins vanliga karriärsystem som också kan bedöma pedagogisk skicklighet. Pedagogiska meriteringssystem belönar pedagogisk skicklighet och erbjuder en karriärväg baserat på pedagogiska meriter för lärare i högskolan.

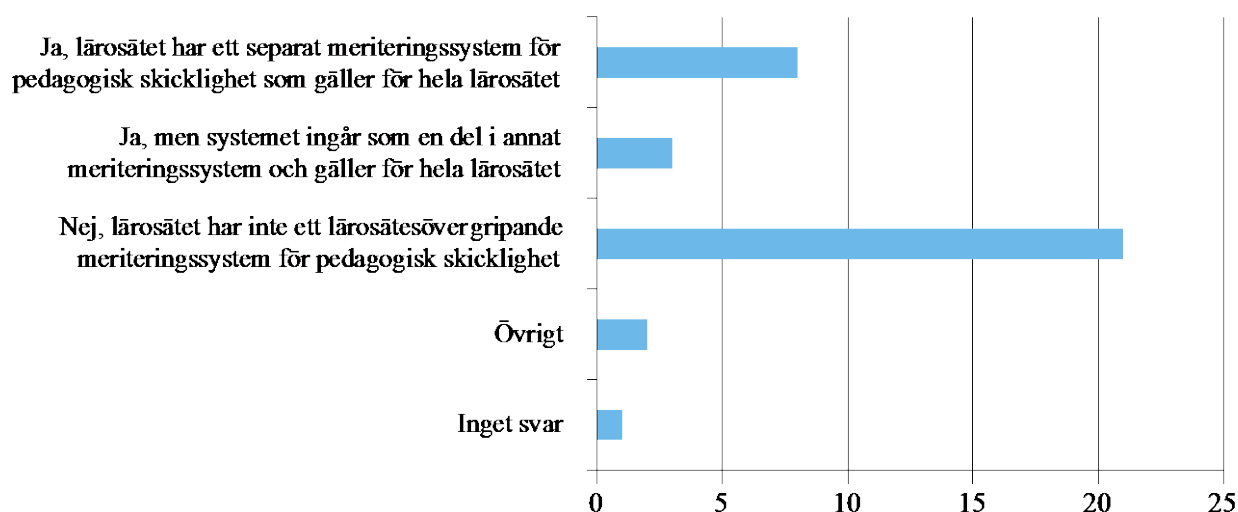
Åsa Ryegård genomförde 2013 en inventering av pedagogiska meriteringssystem¹¹ på svenska högskolor. Inventeringen visade att ungefär en tredjedel av högskolorna har infört karriärsystem för skickliga pedagoger samt att flera är i en process att utveckla sådana system. Systemen är ofta utformat som en kompetensstege och lärare ansöker om att få sina meriter prövade mot på förhand definierade pedagogiska skicklighetsnivåer. Ofta är systemen kopplade till en ekonomisk belöning.

Enligt Ryegård har det börjat utformas två olika typer av meriteringssystem i Sverige. Systemet består antingen av en karriärstege med två eller tre meriteringssteg, eller av ett system med endast en meriteringsnivå. Samtliga meriteringssystem som ingår i Ryegårds kartläggning belönar pedagogiskt meriterade lärare med lönepåslag.

¹¹ Ryegård (2013)

Tabell 9. Meriteringssystem för pedagogisk skicklighet

Har ert lärosäte ett meriteringssystem för pedagogisk skicklighet?



Två tredjedelar¹² av lärosätena uppger att de idag saknar ett lärosätesövergripande meriteringssystem som belönar lärares pedagogiska insats. Resultatet liknar därmed det resultat som framkom av Ryegårds inventering. Av de 21 lärosäten som saknar ett system uppger sex att ett meriteringssystem är under utveckling och förväntas att införas. Att många ännu inte har ett belöningssystem är en indikator på att högskolorna inte premierar lärare som undervisar. Det är välkänt att pedagogisk meritering är nödvändigt för att pedagogisk utveckling ska ske.¹³ En högskola som premierar duktiga lärare signalerar att det lönar sig att också vara en bra lärare.

Lång väg till effektiva meriteringssystem

Att skapa incitament för högskolelärare att utveckla sin och organisationens undervisning lägger grunden för en utbildning av hög kvalitet. För att förbättra undervisningen i högskolan är det därför nödvändigt att varje lärosäte utvecklar och inför belöningssystem för pedagogisk skicklighet. Det är viktigt att ett belöningssystem för pedagogisk skicklighet utformas efter varje lärosätes behov och förutsättningar. Samtidigt måste alla meriteringssystem innehålla vissa grundläggande komponenter för att de överhuvudtaget ska fungera som system för att bedöma pedagogisk skicklighet. Systemet måste också fastställa tydliga riktlinjer för hur meriter ska dokumenteras, bedömas och belönas. Att införa pedagogiska karriärvägar idag kommer leda till att pedagogisk skicklighet värderas högre imorgon. Ett flertal lärosäten uppger i enkätsvaren att de har påbörjat ett arbete med att införa meriteringssystem, meritportföljer samt pedagogiskt sakkunnig vid bedömning av pedagogisk kompetens, men SFS undersökning visar också att det

¹² Svartalternativen "Nej, lärosätet har inte ett lärosätesövergripande meriteringssystem för pedagogisk skicklighet" samt "Övrigt" har summerats. De lärosäten som svarat "Övrigt" ger möjlighet till meritering för vissa tjänster.

¹³ Ryegård, Å; Apelgren, K; Olsson, T (2010) s. 19 f.

“Pedagogisk meritering är en nyckelfaktor när det gäller att få till stånd pedagogisk utveckling och kvalitet i högre utbildning.”¹

¹ Apelgren, K & Giertz, B (2010)

finns mycket kvar att göra innan pedagogisk skicklighet belönas och värderas likvärdigt med vetenskaplig skicklighet.

SFS bedömning

Det är allvarligt att lärosätenas ansträngningar för att skapa rättssäkra och effektiva sätt att belägga, bedöma och belöna pedagogisk skicklighet varierar så mycket. Variationen får konsekvenser för utbildningens status och kvalitet. Även om många lärosäten arbetar med att utveckla sina meriterings- och karriärsystem, går utvecklingen för långsamt.

Det finns också risker som har att göra med lärosätenas rätt att själva välja profil och inriktning på sitt pedagogiska arbete. En sådan risk är att den pedagogiska kvaliteten, snarare än den pedagogiska inriktningen, kommer att variera från kurs till kurs och från lärosäte till lärosäte. SFS menar att medan de pedagogiska och didaktiska vägvalen alltid måste göras av lärosätena, måste studenterna vara garanterade en god nivå på undervisningen. En annan risk är att mobiliteten inom akademien begränsas om meriteringssystemen är alltför olika. Det kan dels bero på att belöningen i termer av till exempel tjänster, titlar eller lönepåslag är olika. Ett allvarligare problem är om definitionen och bedömningen av pedagogisk skicklighet inte är tydlig och rättssäker. Det omöjliggör en bedömning av om personens meriter motsvarar de som krävs i ett annat meritssystem på ett annat lärosäte.

Lärosätenas initiativ att själva samordna sina system har hittills inte varit tillräckliga. Därför bedömer SFS att det behövs nationell samordning av pedagogisk meritering och pedagogiska meritssystem. Lärosätena ska vara autonoma och bäst effekt nås om de själva får leda sina förändringsprocesser. SFS avråder från att regeringen eller en central myndighet ska bestämma hur pedagogisk meritering ska fungera eller definieras. Istället menar SFS att lärosätena måste få i uppdrag av regeringen att samordna sina system för pedagogisk meritering. En myndighet bör få i uppgift att stödja och följa upp lärosätenas arbete med meriteringssystem.

SFS krav - nationell samordning av pedagogiska meritssystem

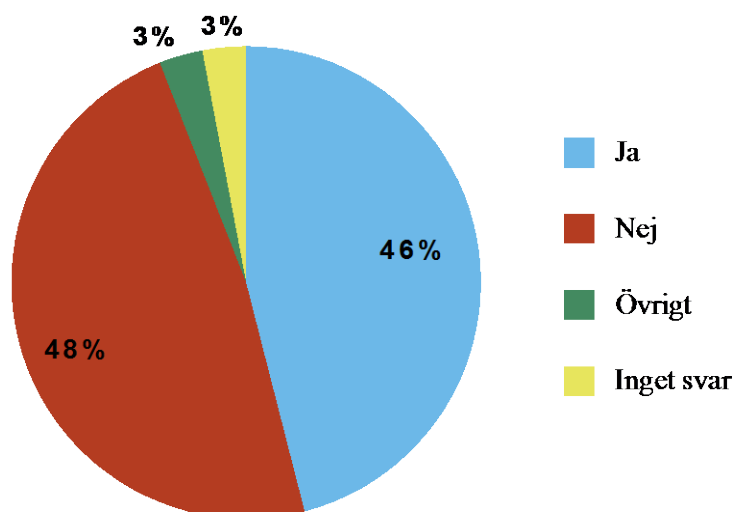
Regeringen ska initiera en nationell samordning av pedagogiska meriteringssystem.

Nationell myndighet med ansvar för högskolepedagogik

Lärosätena har enligt högskolelagen (1992:1434) 1 kap. 4§ ansvar för att uppnå god kvalitet i utbildning och forskning. Därför måste varje högskola ta ansvar för sitt eget pedagogiska arbete. Deras lärare ska genomgå högskolepedagogisk utbildning så att undervisningen i högskolan utgår i från ett vetenskapligt förhållningssätt till lärande. Samtidigt måste staten ta ett övergripande ansvar för utbildningskvaliteten genom att ge lärosätena goda förutsättningar att skapa kvalitet i verksamheten. Små och stora lärosäten har olika förutsättningar att bedriva egen högskolepedagogisk forskning. SFS undersökning visar att nästan hälften av lärosätena saknar en övergripande strategi för högskolepedagogisk utveckling. Att det idag inte finns ett myndighetsansvar för att främja pedagogisk utveckling i högskolan gör att ansvaret ensamt ligger på varje lärosäte. För att pedagogik ska bli ett prioriterat område behövs en nationell satsning på högskolepedagogisk forskning och utveckling.

Tabell 10. Övergripande strategi för utveckling av högskolepedagogik

Har ert lärosäte en övergripande strategi eller motsvarande för högskolepedagogisk utveckling av utbildningen vid lärosätet?



SFS undersökning visar på många brister i lärosätenas system för pedagogisk utveckling. Många lärosäten saknar ett formellt system för att belöna skickliga pedagoger och för att bedriva ett pedagogiskt utvecklingsarbete. Totalt två tredjedelar av lärosätena uppger att de inte har ett lärosätesövergripande meriteringssystem för pedagogisk skicklighet. Endast 31 procent av lärosätena ställer krav på högskolepedagogisk utbildning för all undervisande personal och drygt hälften av högskolorna följer SUHF:s rekommendation om tio veckors högskolepedagogisk

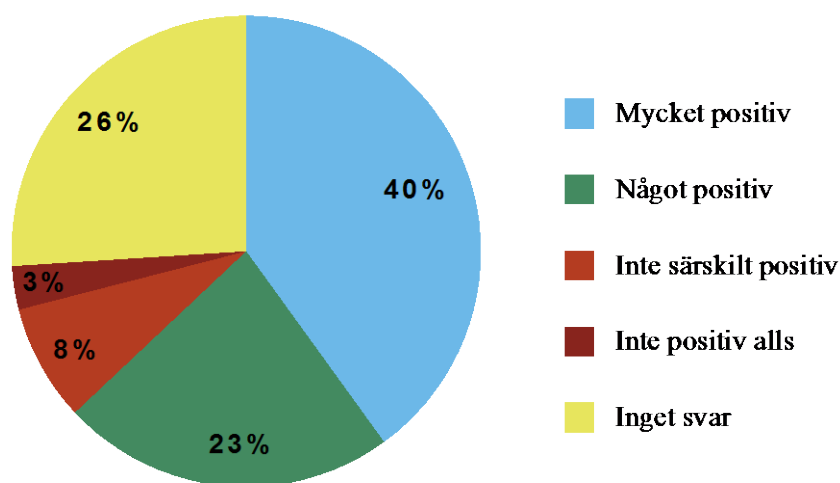
utbildning för lärare. Få lärosäten ställer därtill krav på att doktorander ska ha genomgått pedagogisk utbildning.

För att främja högskolepedagogisk utveckling såväl nationellt som på lärosätena behövs en nationell satsning. Det finns starka skäl för att ge en myndighet - en ny eller en befintlig - i uppdrag att samordna högskolepedagogiska frågor. Ett viktigt sätt att främja utvecklingen nationellt är att kontinuerligt beskriva lärosätenas arbete med pedagogisk utveckling. De senaste tio åren har ingen nationell översyn i statlig regi gjorts.

Myndigheten bör främja forskning om högskolepedagogik och samordna högskolepedagogiskt utvecklingsarbete så att fler lärosäten får del av de projekt som genomförs. Det kan handla om att fördela medel till forskningsprojekt eller att samordna utvecklingsprojekt mellan lärosäten. Även andra frågor kan ingå i uppdraget, exempelvis att stödja forum för utbyte av forskningsresultat och verka för erfarenhetsutbyte mellan lärosäten inom det högskolepedagogiska området. Av de personer som svarat på SFS enkät är 22 av 26¹⁴ positiva till att inrätta en myndighet med ett sådant uppdrag.

Tabell 11. Myndighetsansvar för högskolepedagogik och pedagogisk utveckling

SFS vill att en myndighet får i uppdrag att samordna högskolepedagogiska frågor, bevaka internationell högskolepedagogisk forskning, fördela medel för forskning och utveckling inom högskolepedagogik och främja högskolepedagogisk utveckling på lärosäten. Hur ställer du dig till ett sådant uppdrag?



¹⁴ Totala svarsfrekvensen på denna fråga är 54 procent. 26 av 35 personer svarade på frågan.

SFS bedömning

Lärosätena har kommit olika långt i sitt pedagogiska utvecklingsarbete. Det behövs en nationell aktör som driver samordning och utveckling inom högskolepedagogiken. Idag saknas ett nationellt ansvarstagande som skapar goda förutsättningar för lärosätena att ta sitt kvalitetsansvar på allvar.

SFS är starka förespråkare för akademisk frihet och att lärosätena själva ska styra över sin utbildning och forskning. Vad gäller högskolepedagogiken, visar den här rapporten att samordning är nödvändig för att alla studenters utbildning ska ha möjlighet att bli pedagogisk likvärdig. Det finns också en stor potential i att satsa på ett område som på många håll halkat efter. Därför behöver särskilda medel och att nationell uppmärksamhet riktas mot högskolepedagogisk forskning och utveckling.

SFS krav

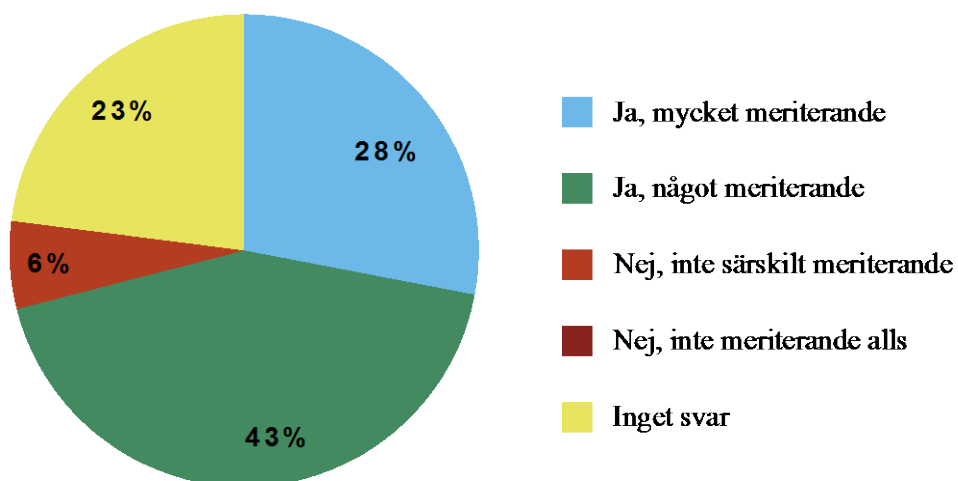
Ge nationell myndighet i uppdrag att samordna högskolepedagogiska frågor och främja pedagogisk utveckling på lärosäten.

Röster om pedagogikens status

SFS frågade de som besvarat enkäten om deras personliga upplevelser av lärosätets arbete med högskolepedagogik. De personliga frågorna utgjorde enkätens andra del, och svarsfrekvensen var för denna del något lägre än för enkätens första del. Den generella uppfattningen bland de svarande är att pedagogisk kompetens värdesätts på svenska högskolor, även om vetenskaplig kompetens anses vara högre värderad. Det är positivt att personal i högskolan upplever att det pedagogiska arbetet uppskattas och uppmuntras, inte minst för möjligheten att arbeta med att utveckla undervisningen i både organisationen och hos enskilda lärare. Samtidigt är formella strukturer viktiga för att säkerställa fortlevnad av den pedagogiska utvecklingen samt för att upprätthålla en hög pedagogisk kompetens hos personal som undervisar. Tydliga riktlinjer och krav säkerställer även att alla studerande möter lärare med kunskap om lärande och undervisning, vilket stärker utbildningarnas kvalitet och likvärdighet.

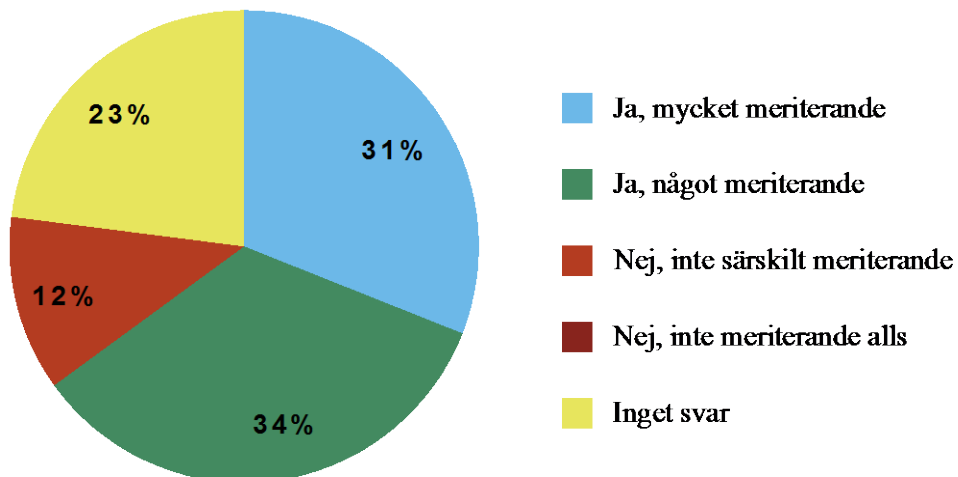
Tabell 12. Personliga uppfattningar (1)

Upplever du att det är meriterande för lärare på ert lärosäte att genomgå högskolepedagogiska kurser eller utbildningar?



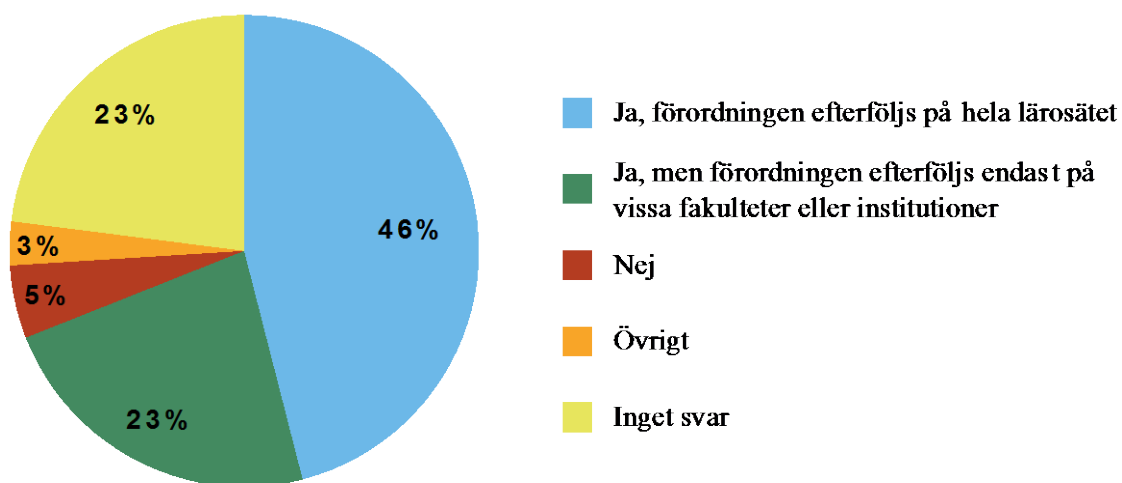
Tabell 13. Personliga uppfattningar (2)

Upplever du att undervisande personal på ert lärosäte uppmuntras att utveckla undervisningen och sin egen pedagogiska kompetens?



Tabell 14. Personliga uppfattningar (3)

I högskoleförordningen står det skrivet att prövningen av den pedagogiska skickligheten ska ägnas lika stor omsorg som rövningen av den vetenskapliga eller den konstnärliga skickligheten vid tjänstetillsättning. Anser du att ert lärosäte följer högskoleförordningen?



Svaren visar att en majoritet av de som besvarat enkäten upplever att det är meriterande för lärare att genomgå högskolepedagogisk utbildning samt att de uppmuntras att utveckla sin pedagogiska kompetens. Samtidigt har SFS undersökning tidigare visat att lärosätena ställer låga krav på högskolepedagogisk utbildning för lärare och doktorander samt att få lärosäten har riktlinjer om att undervisande personal ska genomgå kontinuerlig pedagogisk kompetensutveckling. Att åtta personer som svarat på enkäten anser att endast delar av lärosätet följer högskoleförordningens skrivelse om att pedagogisk kompetens ska bedömas med samma omsorg som vetenskaplig och konstnärlig skicklighet vid tjänstetillsättning av lektorer och professorer ger bilden av att pedagogik är ett lägre prioriterat område. Följande citat belyser detta:

”Undantag finns men den generella bilden är att mer omsorg ägnas vetenskaplig skicklighet” (Högskolepedagogisk utvecklare).

”I de fall det är enkelt att ställa dessa krav så följer vi lagen, men så fort längtan efter en framgångsrik forskare utan pedagogisk skicklighet blir aktuell så vill jag mena att det är lätt att bortse från lagens krav” (Personal på pedagogisk enhet).

SFS erfarenheter av att diskutera högskolepedagogik med företrädare för lärosäten, myndigheter och arbetsliv bekräftar att pedagogisk skicklighet och utveckling ofta får stå tillbaka för andra värden. Ofta diskuteras pedagogik som en del av lärosätets eller utbildningens profil, snarare än som en grundläggande fråga om utbildningskvalitet. Undervisningens kvalitet reduceras till en fråga om lärosätets konkurrenskraft. Tanken om att god undervisning är en grundläggande rättighet för akademisk utbildning tappas bort.

Även studenter bekräftar att pedagogik är ett område i skymundan. I en enkätundersökning bland SFS medlemskåror 2012 rankade studenterna pedagogik som den viktigaste kvalitetsfaktorn i sina utbildningar. Samtidigt var pedagogik det område som studentkåren i enkäten bedömde som mest bristfälligt¹⁵. Det är inte märkligt, med tanke på att en stor del av de ärenden studentkåren hanterar handlar om att mildra effekterna av ogenomtänkta pedagogiska upplägg och bristande undervisningsmetoder. Det kan till exempel handla om otillgänglig undervisning eller att studenter hamnar i konflikt med regelverk och lärare om examination och betyg, eftersom undervisningen inte gav dem förutsättningar att uppnå målen. En del ärenden, till exempel om scheman och kursinformation, uppfattas ofta mer som administrativa problem, men är i själva verket symptom på en bristande pedagogik.

I den politiska debatten stannar diskussionen om undervisningskvalitet ofta vid ytliga mått, som till exempel andelen lärarledd undervisning eller gruppstorlekar. Sådana mått kan vara slagkraftigt politiskt, men leder till en förenklad bild av vad god pedagogik är. Det gör det svårare för både lärare och studenter att förändra situationen. Att istället diskutera

¹⁵ SFS (2012)

undervisningens kvalitet utifrån pedagogik är ett sätt att angripa kärnan till problemet: att kunskapen om och förutsättningarna för att utveckla god undervisning saknas. Både politiker och sektorn måste ta problemen på allvar.

SFS ser en långsamt ökande medvetenhet om att god undervisning är viktigt för att göra den högre utbildningen tillgänglig för fler. För att möjliggöra breddat deltagande i högskolan behövs en pedagogik som inte utgår från traditioner utan istället från vetenskap om lärande. God pedagogik hör också ihop med tillgänglighet till utbildningen. Enligt den nya diskrimineringslagen (2008:567) är även bristande tillgänglighet i utbildningens innehåll diskriminering, vilket ställer krav på högskolorna. För att kunna ta det ansvaret, behöver lärosätena rätt förutsättningar.

Det är tydligt att lärosätena har kommit olika långt gällande premiering och meritering av pedagogisk skicklighet. En del lärosäten har redan system för bedöma och belöna skickliga pedagoger och har utarbetat planer för hur god pedagogik ska genomsyra verksamheten. Andra lärosäten har inte de mest grundläggande förutsättningarna för pedagogisk utveckling. En del lärosäten ser det inte som en central del av sin verksamhet och sitt kvalitetsansvar att utveckla pedagogiken.

Ojämligheten får konsekvenser för studenternas utbildning. Därför behöver pedagogiken upp på agendan i all högre utbildning. Det behövs en nationell agenda för högskolepedagogik.

Referenslista

Apelgren, K och Giertz, B (2010). Pedagogisk meritering - en nyckel till pedagogisk utveckling och kvalitet i högskolan. Uppsala: Universitetstryckeriet.

Elmgren, M och Henriksson, A-S (2010). Undervisningspedagogik. Norstedts förlagsgrupp AB.

Högskoleverket (2006). Lärosätenas arbete med pedagogisk utveckling. Rapport 2006:54 R

Oldsjö, F (2010). "Några tankar från en pedagogiskt sakkunnig" i Ryegård, Å (red), Apelgren, K och Olsson, T. Att belägga, bedöma och belöna pedagogisk skicklighet. Uppsala universitet.

Ryegård, Å, Apelgren, K och Olsson, T (2010). "Om projektet - bakgrund, upplägg och resultat" i Ryegård, Å (red), Apelgren, K och Olsson, T. Att belägga, bedöma och belöna pedagogisk skicklighet. Uppsala universitet.

Ryegård, Å (2013). Inventering av pedagogiska karriärvägar på Sveriges högskolor och universitet. Göteborgs universitet, PIL-RAPPORT 2013:04.

Stigmar, M (2009). Högskolepedagogik. Att vara professionell som lärare i högskolan. Stockholm: Liber AB.

SFS (2012). Kvalitet ur ett studentperspektiv.

SFS (2013). Studentens lärande i centrum. SFS om pedagogik i högskolan.

SFS (2013b). Utbildningens användbarhet. SFS om syftet med högre utbildning.

Sveriges universitet- och högskoleförbund, SUHF (2005). Mål för behörighetsgivande högskolepedagogisk utbildning samt ömsesidigt erkännande. Elektronisk källa: http://www.suhf.se/publicerat/rekommendationer-standpunktspapper?MA_START_FOLDER=4452b209-e371-4ba5-9dc2-9e16d75533f5 (Hämtat 2015-01-10).

Sveriges universitetslärarförbund (2014). Siffrorna som saknas. SULF:s skuggrapport om tidsbegränsade anställningar i akademien 2014.

Universitetskanslersämbetet, hemsida: "Adresser till universitet och högskolor" Elektronisk källa: <http://www.uka.se/faktaomhogsolan/universitetenochohogsolorna.4.782a298813a88dd0dad800012056.html> (Hämtat 2015-01-10).

ALLA
FATTAR
UTOM
JAG

